

**ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР ПРАВОСУДДЯ:
ПЛАТФОРМА ДОСТУПУ
ДО ПРАВОСУДДЯ В ГРОМАДІ**

**THE CIVIC JUSTICE CENTRE:
A PLATFORM FOR ACCESS TO JUSTICE IN THE COMMUNITY**

Громадський центр правосуддя: платформа доступу до правосуддя в громаді. Бринош Ігор, Лісова Юлія, Семененко Леонід. Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України». — Одеса, 2019. — 52 с.

Видання містить описання досвіду річної діяльності Громадського центру правосуддя в м. Татарбунари: створення та розвиток Громадського центра правосуддя, діагностику проблем доступу до правосуддя в невеликих громадах, розвиток клієнто-орієнтованих послуг в громаді, формування в громаді довіри до суду, запровадження альтернативних способів вирішення конфліктів в громадах та захист прав представників вразливих груп.

Описаний досвід буде цікавий представникам судових органів, органів державної влади та місцевого самоврядування, правникам, експертам, громадським активістам, науковцям та викладачам, котрі в силу повноважень, професійного або громадського інтересу займаються чи дотичні до питань доступу до правової допомоги та правосуддя.

Для більш широкого використання видання в середовищі міжнародних організацій та іноземних держав, надано також неповний переклад тексту на англійську мову.

Авторський колектив, загальна редакція: Бринош Ігор, Лісова Юлія, Семененко Леонід.

Ця публікація була здійснена за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя».

Погляди авторів, викладені у цьому виданні, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

ЗМІСТ

Створення та розвиток Громадського центра правосуддя в м. Татарбунари	4
Діагностика проблем доступу до правосуддя в невеликих громадах	14
Розвиток клієнтоорієнтованих послуг в громаді	20
Формування в громаді довіри до суду	24
Запровадження альтернативних способів вирішення конфліктів в невеликих громадах	28
Захист прав представників вразливих груп	33

CONTENT

Creation and development of the Civic Justice Center in Tatarbunary	37
Diagnosis of problems of access to justice in small communities	44
Development of customer-oriented services in the community	45
Building trust in the court in the community	47
Introducing alternative ways to resolve conflicts in small communities	48
Human rights protection of vulnerable groups	50

СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ГРОМАДСЬКОГО ЦЕНТРА ПРАВОСУДДЯ В М. ТАТАРБУНАРИ

Громадські центри правосуддя — нова для України модель співпраці між судовою владою, органами юстиції та громадським сектором, яка успішно реалізовується в багатьох країнах, зокрема в США. В грудні 2018 року, за підтримки USAID в рамках Програми «Нове правосуддя», в місті Татарбунари Одеської області створено один з перших в Україні Громадських центрів правосуддя.

Громадський центр правосуддя створений на базі місцевого представництва Одеської обласної організації Комітету виборців України, як мульти-функціональна платформа (правовий хаб) для налагодження співпраці між усіма державними та недержавними органами та жителями громади з усіх питань доступу до правосуддя.

25 січня 2019 року, в медіа-центрі Татарбунарської районної бібліотеки відбулося публічне відкриття Громадського центру правосуддя, у формі місцевої прес-конференції. Окрім команди Центру, в заході, зокрема, прийняли участь суддя Татарбунарського районного суду **Олександр Сметаняк**, керівник апарату суду та працівники суду, Татарбунарський міський голова **Андрій Глущенко**, заступник голови Татарбунарської районної ради **Юрій Лапа**, заступник начальника Татарбунарського відділення поліції **Ігор Бурлаку**, начальник районного відділу ДРАЦС **Тетяна Шульга**, керівник сектору пробації **Алла Мукієнко**, депутати міської ради, представники громадських організацій та місцевих ЗМІ, правники, громадські активісти та мешканці громади.

Андрій Глущенко, Татарбунарський міський голова:
«Створення такого центру — це знакова для нас подія, можливість для розвитку громади та реалізації права на належне правосуддя для наших мешканців».

Основні напрямки діяльності Центру:

- Діагностика проблем з доступом до правосуддя в місцевих громадах;
- Координація і розвиток правової допомоги та адміністративних послуг;
- Надання безоплатної правової допомоги вразливим групам;

- Експертна, навчальна та інформаційна підтримка діяльності судових органів;
- Про-активна просвітницька робота з місцевими мешканцями;
- Впровадження медіації та миротворчого підходу.

Концепція діяльності Центру — створення помічника вже існуючим гравцям у сфері допомоги людям та формування платформи, яка буде об'єднувати та координувати різні активності в сфері доступу до правосуддя. Громадський центр правосуддя не дублює наявні послуги в громаді, а намагається зробити їх доступними та ефективними. Також Центр впроваджує власну унікальну діяльність як правового «хабу» громади.

Юлія Лісова, адвокатка, правова радниця Громадського центру правосуддя: «Підхід діяльності Центру полягає в зниженні навантаження на судову систему через підвищення якості правових і адміністративних послуг та правової освіченості людей, а також підвищення ефективності роботи органів суду та підвищення до нього довіри».

Одним з секретів успіху Громадського центру правосуддя стала наявність лідера, який користується довірою та визнаний усіма верствами населення та органами влади на місці. Це Леонід Семененко, пенсіонер органів МВС та юстиції, громадський активіст. Леонід Григорович з 1974 року працював в системі МВС, пройшов шлях від інспектора дитячої кімнати міліції до заступника начальника районного відділу МВС. У 1998 році пішов у відставку у званні підполковника міліції. Після цього до 2015 року працював на посаді начальника районного управління юстиції, останній час — громадський активіст, представник Одеської обласної організації Комітету виборців України.

Леонід Семененко, керівник Громадського центру правосуддя: «Однією з ідентичностей Громадського центру правосуддя є максимальне залучення мешканців громади до своєї діяльності та формування довіри до Центру. Громадський центр правосуддя розміщується в окремій будівлі в центрі міста, яку надала міська влада. Це відкритий для всіх простір, без негативної «карми» суду, поліції та інших

державних органів. Ми впроваджуємо «клієнтоорієнтований» підхід, і це поступово дає нам довіру та визнання в громаді».

Діяльність Громадського центру правосуддя підтримує широке коло державних та недержавних партнерів, зокрема:

- Татарбунарська міська та районна рада;
- Татарбунарський районний суд;
- Татарбунарський офіс Мережі правового розвитку;
- Татарбунарське бюро правової допомоги;
- Татарбунарська районна бібліотека;
- Татарбунарське відділення поліції;
- Татарбунарський сектор пробації;
- Татарбунарський відділ державної реєстрації актів цивільного стану.

Візит до Центру представників Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Одеській області

Протягом одного року своєї діяльності, Громадський центр правосуддя в м. Татарбунари вже окреслив унікальне місце в громаді як правовий хаб з високою довірою мешканців та налагодженою системою комунікації з органами влади, правниками та іншими фахівцями, громадськими активістами. Центр визначає (досліджує) та ініціює вирішення актуаль-

них правових проблем в громаді; об'єднує громаду та місцеві органи влади задля підвищення доступу до правосуддя; виступає локомотивом впровадження реформ на місцевому рівні та підвищенню довіри до органів влади (передусім судової); розвиває правову допомогу та альтернативні способи вирішення спорів в громаді; координує вирішення правових проблем з багатьма відповідальними установами та просуває про-активний підхід щодо мешканців.

Олександр Сметаняк, суддя Татарбунарського районного суду: «Громадський центр правосуддя покращує обізнаність мешканців з питань доступу до правосуддя, діяльності суду та можливостей досудового врегулювання спорів. Також Центр стає локомотивом, який буде просувати на місцевому та національному рівні питання судової реформи та розвитку правосуддя. Впровадження Громадського центру правосуддя в Татарбунарському районі (з переважно сільським населенням), дасть можливість отримати унікальний досвід та мультиплікувати його в інших невеликих громадах України».

Громадський центр правосуддя в м. Татарбунари виступає і як «провайдер» розвитку громади. Зокрема, 18 червня 2019 року на базі офісу Громадського центру правосуддя проведено зустріч представників органів місцевого самоврядування, суду, поліції, представників аграрного сектору району та громадськості з Координатором системи ООН в Україні пані Оснат Лубрані. Під час зустрічі, обговорювались питання розвитку міста та району, вирішення екологічних питань, застосування відновлювальної енергетики, місцеві аспекти судової реформи та реформування поліції.

Важливу функцію діяльності Громадського центру правосуддя як «хабу» правових та соціальних послуг ілюструє один день його роботи — 28 січня 2019 року. Протягом цього дня, фахівці Громадського центру правосуддя провели робочі зустрічі з партнерами — представниками Татарбунарського районного суду та сектору пробації; провели в аграрному училищі семінар зі студентами «Право неповнолітніх на судовий захист»; надали на прийомі правові консультації та адвокатську допомогу представникам ромської спільноти міста. Також Центру вдалось ефективно переадресувати запит на соціальну допомогу та вирішити

конкретну проблему багатодітної родини. Під час проведення заходів Всеукраїнського тижня права, за результатами конкурсу малюнку «Мої права» переможцем став учень Татарбунарського НВК школа-гімназія Андрій. Від педагогів школи стало відомо, що дитина потребує ліків та медичних приладів, які багатодітна малозабезпечена родина не може придбати. Керівник Громадського центру правосуддя переадресував запит на допомогу до Благодійного фонду «Еммануїл». За результатами такого звернення, протягом місяця для родини були надана допомога речами та продуктами, для опалення будинку придбане і завезене вугілля. А у лютому Андрій отримав необхідні ліки та медичні прилади.

Важливим завданням діяльності Громадського центру правосуддя стало лобювання забезпечення необхідної кількості суддів та належних технічних умов в місцевому суді.

Справа в тому, що в певний момент в Татарбунарському районному суді судочинство став здійснювати тільки один суддя, з чотирьох за штатом. Один суддя ні процесуально, ані фізично не в змозі розглядати наявний масив позовів, адміністративних та кримінальних проваджень, терміни їх розгляду затягуються, мешканці району не отримують судового захисту та зневірюються в правосудді. Багато справ скеровується до інших судів Одеської області. Як сказала пані Надія, пенсіонерка, жителька села Білолісся Татарбунарського району — «Хоча б дожити до того рішення суду...».

Як відзначають місцеві адвокати, направлення справ до інших судів Одеської області, значно підвищує вартість адвокатських послуг та транспортних витрат для клієнтів. Так, адвокат Сергій Дукін говорить про те, що його клієнт, який є підсудним по кримінальному провадженню і справу по якому розглядається в Білгород-Дністровському міськрайонному суді, повинен виїжджати до цього суду на судові засідання. Наразі кожна така поїздка обходиться в суму не менш ніж 1000 грн. (таких засідань може бути два-три та більше, крім того, доволі часто судові засідання відкладаються з причин незалежних від обвинуваченого).

Візит до Татарбунарського районного суду представників програми «Нове правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)

Приміщення суду розташоване на другому поверсі адміністративної будівлі, не обладнане пандусом, вхід до нього здійснюється по сходах, нахил яких становить більше ніж 60 градусів. «Відсутність пандусу, табличок зі шрифтом Брайля — дістатися до нашого суду, який розміщено на другому поверсі, з такими сходами та незручним розташуванням неможливо без сторонньої допомоги», зазначає керівниця міського громадського об'єднання осіб з інвалідністю **Тамара Бондаренко**. «Це проблема для близько 500 осіб з обмеженими фізичними можливостями та для всіх людей похилого віку. Про це ми неодноразово говорили з представниками місцевої влади та районного суду. Але крім обіцянок нічого не отримували».

В приміщенні суду також відсутні кімнати для підсудних, конвою та прийому їжі підсудними (хоча у відділенні поліції є приміщення колишнього ІТТ, яке наразі не використовується за призначенням). Туалет знаходиться у дворі, і це також впливає на безпеку як громадян, так і підсудних. Ремонт кабінетів суддів та працівників суду проводився давно, у кабінетах відірвана паркетна підлога. Взагалі приміщення та відсутність технічних умов створює у відвідувачів гнітючі відчуття, що також позначається на довірі та іміджі судової установи.

Також в Татарбунарському районі склалася ситуація, коли кримінальні провадження стосовно злочинів, пов'язаних з браконьєрством не можуть бути належним чином розслідувані, оскільки в регіоні відсутні відповідні атестовані судові експерти. Прикладом такої ситуації є розслідування кримінальних проваджень за ст.249 Кримінального кодексу України — незаконне зайняття рибним промислом в акваторії Національного парку «Тузовські лимани».

Ігор Бринош, заступник голови Одеської обласної організації ВГО «Комітет виборців України», координатор Громадського центру правосуддя: «Наше бачення розвивати Громадський центр правосуддя не лише як правовий «хаб» в громаді, але і як регіональний ресурсний центр та платформу з питань доступу до правосуддя. Ми очікуємо, що Громадський центр правосуддя в місті Татарбунари з часом стане регіональною платформою південної Одещини з питань підвищення спроможності суддів та працівників суду, адвокатів, фахівців юстиції та реєстраційних служб, а також центром розвитку альтернативних способів вирішення конфліктів».

В ході експертної дискусії «Як зробити суди ближчими до людей», яка відбулась 31 жовтня в місті Одесі, представники правової спільноти регіону обговорили проблеми та перспективи впровадження судової реформи в місцевих громадах на прикладі діяльності Громадського центра правосуддя в м. Татарбунари Одеської області. Спільно було визначено пріоритети та можливості скоординованої діяльності громадських організацій, судових установ, органів надання безоплатної вторинної правової допомоги та юстиції, а також адвокатів в сфері розширення доступу до правосуддя в невеликих громадах.

ГРОМАДСЬКИЙ
ЦЕНТР
ПРАВОСУДДЯ
ТАТАРБУНАРИ

31 ЖОВТНЯ, М.ОДЕСА

**ЕКСПЕРТНА
ДИСКУСІЯ**

Привернути увагу та обговорити проблеми впровадження судової реформи в місцевих громадах, презентувати підхід та діяльність пілотного Громадського центру правосуддя в м. Татарбунари.

ЯК ЗРОБИТИ СУДИ БЛИЖЧИМИ ДО ЛЮДЕЙ?

Як досліджувати та враховувати правові специфічні проблеми в громадах?

*ІГОР
БРИНОШ*

Чи можливі судові інновації на рівні місцевих судів?

*ЮЛІЯ
ЛИСОВА*

Як судова реформа впливає на доступ до правосуддя в невеликих громадах?

*ЛЕОНІД
СЕМЕНЕНКО*

Які спільні ініціативи зможуть дати результат?

*АНДРІЙ
ДРІШЛЮК*

Який формат можливий для подальшої співпраці?

*АНАТОЛІЙ
БОЙКО*

ОДЕСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
КОМІТЕТУ ВИБОРЦІВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД

Програма дискусії «Як зробити суди ближчими до людей?»

Участь в дискусії, яку організували спільно Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України» та Одеський Апеляційний суд, прийняли голови та судді судових органів Одеської області, керівники Головного

територіального управління юстиції та Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, адвокати, експерти, журналісти.

Юлія Лісова, адвокатка, правова радниця Громадського центру правосуддя в м. Татарбунари, підняла питання впровадження судових інновацій та нового формату взаємодії державних органів на рівні громади. Було презентовано можливості застосування в Україні принципів «процесуальної справедливості» та досвід щодо організації неформальної комунікації судових органів з громадою (впровадження ініціативи «Кава з суддею» та зустрічей з молоддю), заходів з підтримки активностей ромської спільноти, про-активну роботу з клієнтами пробації та впровадження «клієнто-орієнтованого» підходу при наданні послуг в громаді.

Леонід Семененко, ветеран органів МВС та юстиції, керівник Громадського центру правосуддя в м. Татарбунари, на прикладі здійснення правосуддя в Татарбунарському районі, надав інформацію як впливає недостатність суддів та відсутність технічних умов в судах на доступ до правосуддя в невеликих громадах та також на дотримання принципу справедливості. В ході дискусії з цих проблем, було також наведено приклад Ширяївського районного суду, який наразі залишився взагалі без суддів.

Учасники дискусії «Як зробити суди ближчими до людей?».

Леонід Лічман, голова Малиновського районного суду м. Одеси, суддя з величезним досвідом, вперше обраний суддею в 1987 році, підкреслив важливість пропаганди законодавства серед людей та комунікацію суддів з громадою. «Є приклади, коли судді призначають справи в базарний день, знаючи що з села приїде людина і враховують, коли останній авто-

бус відходить». Також було висловлено думку спільними зусиллями ініціювати впровадження інституту мирових суддів, які будуть обиратись громадою та розвантажать професійних суддів.

Директорка Регіонального центру з надання безоплатної правової допомоги в Одеській області **Світлана Клішина** зазначила: «Важливий напрямок нашої роботи — інтеграція системи надання безоплатної правової допомоги в громади. Ми вивчаємо правові потреби громад та допомагаємо не тільки вирішувати правові проблеми людей, а й зв'язатися з іншими суміжними інституціями. Система БПД готується також до нових викликів, пов'язаних з земельною реформою».

Начальник управління державної реєстрації нормативно-правових актів обласного управління юстиції **Надія Швець** зазначила, що одним з інститутів взаємодії населення та влади є «громадські радники» — активні та небайдужі люди, озброєні правовими знаннями та навичками. Вони знаходяться найближче до населення, спілкуються зрозумілою мовою та розуміють труднощі та проблеми своєї громади.

Олександр Козлов, заступник голови Ради адвокатів Одеської області, запропонував розширити проблематику і подумати, як не тільки суди зробити ближчими до людей, але і людей зробити ближче до судів. «Зі сторони пересічної людини є велика прірва та дистанція між судами та клієнтами судів».

Суддя Ізмаїльського міськрайонного суду **Асен Адамов** зазначив, що коли громадські організації та активісти долучаються до заходів з підвищення довіри до судової системи, людьми це сприймається більш позитивно.

Підсумовуючи дискусію, заступник голови Одеського Апеляційного суду **Андрій Дрішлюк** зазначив, що активна частина суддів апеляційного суду та суддів місцевих судів в Одеській області орієнтовані на співпрацю та готові до інновацій.

ДІАГНОСТИКА ПРОБЛЕМ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В НЕВЕЛИКИХ ГРОМАДАХ.

Громадським центром правосуддя в м. Татарбунари розроблена та практично апробована унікальна методологія дослідження правових проблем в громадах «кейс-методом». З масиву правових звернень за правовою допомогою в громаді обираються найбільш поширені проблеми, які надалі досліджуються як окремі кейси.

Структура кейсу:

- Формулювання правової проблеми мешканців громади (гіпотеза);
- Підтвердження проблеми та її окремі аспекти (аналіз доступної статистики, юридичної практики, опитування, фокус-групи тощо);
- Формулювання рекомендацій для відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правників, експертів;
- Формулювання правових порад для жителів громади;
- Ініціювання стратегічних справ, як можливість змінити практику чи продемонструвати безперспективність наявних підходів до вирішення проблеми.

Протягом другої половини 2019 року, представники Громадського центру правосуддя ідентифікували та описали наступні кейси:

- Відсутність належного оформлення (реєстрації) нерухомості в сільській місцевості;
- Проблеми у взаємовідносинах з Державною міграційною службою та отримання ідентифікаційних документів жителями громади;
- Незаконна діяльність колекторів та неналежна реакція правоохоронних органів на такі звернення;
- Булінг та насильство серед шкільної молоді;
- Оренда та розпорядження землями сільськогосподарського призначення.

ІННОВАЦІЇ

ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР ПРАВОСУДДЯ

ДІАГНОСТИКА ПРОБЛЕМ В ГРОМАДІ

КЕЙС-МЕТОД

БЕЗ РОЗУМІННЯ ЗАГАЛЬНИХ ТА СПЕЦИФІЧНИХ ПРОБЛЕМ В ГРОМАДІ НЕМОЖЛИВЕ ЇХ ЕФЕКТИВНЕ ВИРІШЕННЯ

ФІНАНСОВІ ІНДИКАТОРИ

Вивчення економічного ефекту (рентабельності) в сфері доступу до правосуддя. Як вплинуло скорочення кількості суддів в місцевому суді на фінансову спроможність клієнтів?

"ПРОЦЕСУАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ"

Вивчення як суддя та працівники суду розмовляють з людьми, чи є у людини можливість бути почутою, чи суддя демонструє нейтральність та незалежність, чи ставляться до людей гідно та з повагою.

СТРУКТУРА КЕЙСУ

- Формулювання та підтвердження проблеми (аналіз доступної статистики, юридичної практики, опитування, фокус-групи тощо).
- Формулювання рекомендацій для відповідних органів влади, правників, експертів.
- Формулювання правових порад для жителів громади.
- Ініціювання стратегічних справ як можливість змінити практику чи продемонструвати безперспективність наявних підходів до вирішення проблеми.

ІДЕНТИФІКОВАНІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

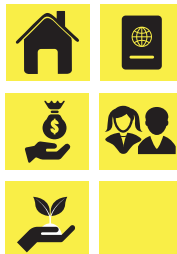
ОФОРМЛЕННЯ НЕРУХОМОСТІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

ВІДНОСИНИ З ДЕРЖАВНОЮ МІГРАЦІЙНОЮ СЛУЖБОЮ

НЕЗАКОННА ДІЯЛЬНІСТЬ КОЛЕКТОРІВ

БУЛІНГ ТА НАСИЛЬСТВО СЕРЕД ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ

ОРЕНДА ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЗЕМЛЯМИ С/Г ПРИЗНАЧЕННЯ

Кейс «Відсутність належного оформлення (реєстрації) нерухомості в сільській місцевості, що перешкоджає реалізації права власності людей та розвитку самої громади».

Мешканці переважно сільських громад часто не розуміють важливості правильного оформлення своїх прав на нерухоме майно:

- правочини оформлюють простими розписками;
- пропускають строк вступу у спадщину;
- користуються майном без оформлення будь-яких документів протягом декількох поколінь;
- при оформленні документів не зважають на допущені помилки у документах і не намагаються їх виправити;
- починають будівництво до отримання необхідних дозвільних документів.

В місцевих громадах вже «традиційним» стало придбання житла без його документального оформлення. Громадяни просто передають одне одному грошові кошти, пишуть розписки, взамін отримують (при наявності) документи, які часто не мають жодного відношення ні до реального власника, ні до самого житлового будинку. Наприклад, мешканка Татарбунарського району Тетяна звернулася з проблемою щодо оформлення документів на право власності на будинок, який вона «придбала» у селі Білолісся. На будинок відсутні будь-які документи, договір купівлі-продажу не укладався та нотаріально не посвідчувався. З наявних документів на руках у жінки є лише договір купівлі-продажу попереднього власника, датований 1959 роком та розписка сторін у передачі грошових коштів за будинок.

Крім того, некоректне оформлення нерухомого майна у громаді спричиняє відсутність інформації у самої громади про наявні в неї ресурси. Органи місцевого самоврядування не мають належної спроможності та ресурсів, щоб здійснювати інвентаризацію нерухомості, займатись відумерлою спадщиною та проводити роз'яснювальні заходи в громаді.

Струмківська сільська рада Татарбунарського району. За результатами аналізу інформації з погосподарської книги та наявної інформації в сільській раді — лише по одній вулиці Першотравневій в селі Струмок 64 будинки, з яких 11 вже зруйновані чи в нежитловому стані, в

22 ніхто не проживає (взагалі закинуті чи хтось періодично навідується). З цих 64 будинків право власності оформлено лише щодо 5 будинків (і це без перевірки цих документів на предмет належності та актуальності).

Наприклад, в одному з будинків по вул. Першотравневій проживає одинокий чоловік Юрій, 1963 року народження — без реєстрації та з недійсним нині паспортом колишнього СРСР. На життя заробляє, наймаючись для виконання різних робіт по сусіднім селам. Домогосподарство в погосподарській книзі рахується за його матір'ю, яка померла в 2013 році. В користуванні дві земельні ділянки 0,25 га та 0,17 га. Жодних документів на будинок чи земельну ділянку чоловік не має.

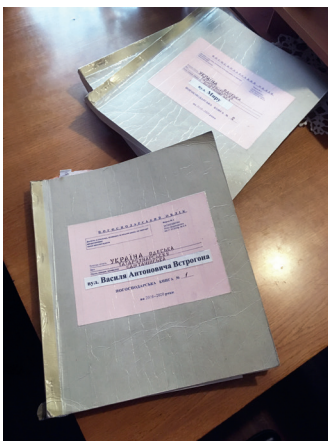
Тетяна Соченко, секретар Струмківської сільської ради Татарбунарського району: відсутність Генерального плану розвитку гальмує в громаді процеси оформлення нерухомості, а також завелика вартість її оформлення для людей, що часто рівняється нинішній ринковій вартості самого будинку та земельної ділянки. Сільська рада раз в рік (на початку року) здійснює обхід домогосподарств з метою уточнення інформації. Жодного звернення до суду з питань нерухомості за 10 років, поки вона працює в сільській раді, не було і навіть не обговорювалось.

Моніторингова зустріч в Струмківській сільській раді з питань оформлення нерухомого майна в громаді.

Баштанівська сільська рада Татарбунарського району. За словами секретаря сільської ради **Тетяни Христофор**, всього в Баштанівці 339 домоволодінь. За 9 років, поки жінка працює в сільській раді, жодного разу орган місцевого самоврядування не ініціював судову справу щодо нерухомого майна. За результатами аналізу інформації з погосподарської книги та наявної інформації в сільській раді, лише по одній вулиці Ветрогона числиться 113 домогосподарств, з них закинуті (ніхто не проживає) 35, право власності не оформлено щодо 62 домогосподарств. Проте, варто врахувати, що співвідношення в сторону неоформленої нерухомості може зрости, так як спостерігається недостатнє розуміння в сільській раді щодо документів, які підтверджують право власності та щодо технічних документів (технічного паспорту). На вулиці багато будинків, побудованих ще за румунського періоду, в 1920-1930-х роках.

Баштанівський сільський голова **Сергій Чебанюк** зазначив, що в громаді є затверджений Генеральний план та бажання зрушити з місця ситуацію з оформленням будинків та земельних ділянок в селах сільської ради. Незважаючи на велику кількість закинутих будинків з незрозумілим статусом щодо права власності, сільська рада не змогла знайти варіант для проживання медичної працівниці та не змогла запропонувати житла з належними документами для купівлі його дітям-сиротам. В сільській раді немає фахівців та достатнього досвіду і спроможності, щоб вирішити такі питання самостійно, хоча є велике бажання змінити ситуацію та відродити село.

Погосподарські книги в Баштанівській сільській раді.

Стратегічним напрямком впливу щодо цієї проблеми можуть стати кампанії по впорядкуванню нерухомого майна в конкретній громаді, які б складалась з декілька етапів:

- інвентаризація наявного нерухомого майна в громаді;
- впорядкування документації на нерухоме майно, яку можливо впорядкувати без залучення суду;
- підготовка судових справ для визначення правового статусу нерухомого майна, яке такого статусу не має.

Враховуючи встановлений законом обов'язок органів місцевого самоврядування подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою у випадку відсутності спадкоємців, необхідно актуалізувати інформацію, а також розробити алгоритм для реалізації цього повноваження.

РОЗВИТОК КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИХ ПОСЛУГ В ГРОМАДІ

Громадський центр правосуддя в м. Татарбунари протягом вересня — жовтня 2019 року провів унікальну навчально-практичну програму «Якісні послуги в громаді» для надавачів правових, адміністративних та соціальних послуг в громаді (4 модулі).

Метою навчальної програми визначено покращення якості надання правових, адміністративних та соціальних послуг шляхом вдосконалення навичок роботи з клієнтами, покращення комунікації з мешканцями та налагодження взаємодії з різними суб'єктами надання послуг на рівні громади.

Команда учасників модулів програми складала 16 жінок та 5 чоловіків, які представляли переважно державні органи — управління соціального захисту населення РДА, районний суд, виконавчий комітет міської ради, відділ ДВС, бюро правової допомоги, відділ пробації, поліцію, ДМС, відділ ДРАЦС, бібліотеку. Також до навчання долучились представники ромської громадської організації, журналісти та фахівці Громадського центру правосуддя.

Учасники програми «Якісні послуги в громаді».

Перші два модулі навчання були присвячені стандартам роботи з клієнтами та відбулись 27 та 30 вересня 2019 року. Перший модуль навчання «Стандарти роботи з клієнтами» був направлений на формування «клієнто-орієнтованої» послуги, організованої у простий спосіб, чіткий та зрозумілий для можливих клієнтів. Також протягом цього блоку відпрацьовувались практичні навички ефективного спілкування та комунікації з клієнтами, методи знаходження спільної мови та попередження конфліктів. Другий модуль навчання «Робота з вразливими групами» був присвячений практичним аспектам роботи з вразливими групами клієнтів. Також учасники навчання практикували визначати та протидіяти дискримінаційним проявам на конкретних практичних кейсах.

Проте, окрім того, що послуги повинні бути легкодоступними для мешканців, громада має бути поінформована про їх наявність, і що важливо — довіряти їх надавачу. Саме ці питання учасники навчання вирішували протягом третього модуля «Формування довіри в громаді», який пройшов 11 жовтня. Питання формування довіри в громаді викликали активну дискусію. Частина учасників та учасниць навчання вказували, що представники державної влади вживають достатніх заходів для розбудови довіри, інші зазначили, що в регіоні існують проблемні питання, які владою замовчуються і не пояснюються, що не сприяє довірі. На прикладі роботи місцевої ради, учасники навчання розробили план з підвищення рівня довіри до цього органу місцевого самоврядування. Головний висновок, який вдалось зробити у результаті тренінгу: **«Довіра не у тій громаді, де все ідеально, але там де своєчасно та доступно ведеться комунікація».**

Також одним з вирішальних елементів системи ефективних послуг на рівні громади є координація та співпраця між різними надавачами. Така координація потрібна як для ефективного перенаправлення та інших спільних форматів діяльності, так і для розвитку окремих послуг. Цим питанням був присвячений заключний четвертий модуль навчання, який був побудований у форматі воркшопу та пройшов 16 жовтня. Під час нього, учасники опрацьовували свій позитивний та негативний досвід побудови координації і співпраці, та на основі цього досвіду формували успішні алгоритми.

Як зазначила Тетяна Шульга, начальниця відділу ДРАЦС: «Вам вдалось нас розговорити і поділитись своїм досвідом. Це дуже корисно поставити себе на місце клієнтів і згадати всі ці черги і неуважне ставлення до тебе, як до клієнта, щоб замислитись і про свою роботу».

Представниця Татарбунарського районного суду **Інна Дегева** відмітила, що «завжди на своїй роботі намагаюсь з розумінням ставитись до клієнтів. Але проблеми є, і не всі вони залежать від працівників суду. На тренінгу мені сподобалось порівняння роботи з клієнтами різних органів. Це розширює сприйняття проблематики».

Тренерка програми «Якісні послуги в громаді», адвокатка Юлія Лісова.

Важливим результатом навчально-практичної програми стала підготовка протягом усього навчання Базових стандартів надання послуг в громаді. Тренерка навчання, адвокатка Юлія Лісова підкреслила важливість таких тренінгів та дефіцит подібних заходів безпосередньо в громадах:

«Надавачі послуг звикли говорити про закони та інструкції в своїх роботах, і не звикли обговорювати та навчатися таким аспектам, як побудова довіри в громаді; впровадження комунікації, яка буде комфортна клієнтам; налаштування координації та співпраці серед різних суб'єктів; відновлення свого власного ресурсного стану».

ФОРМУВАННЯ В ГРОМАДІ ДОВІРИ ДО СУДУ

Впровадження ініціативи «Кава з суддею». Неформальні зустрічі суддівського корпусу із громадою організовані Громадським центром правосуддя зважаючи на успішний досвід «кави з поліцейським» в 2018 році. За результатами ініціативи «Кава з поліцейським», зокрема, в Татарбунарах відбулось впровадження «Школи самооборони для жінок» та запроваджено посаду ромського радника на рівні Татарбунарської міської ради. Перша зустріч у форматі «кава із суддею» відбулась 21 лютого 2019 року в приміщенні Громадського центру правосуддя в місті Татарбунари. Про діяльність та проблеми суду, впровадження судової реформи, поінформованість та сприйняття місцевими мешканцями суддів та суду, із містянами говорив за горнятком кави суддя Татарбунарського районного суду **Олександр Сметаняк**.

Такі неформальні зустрічі розглядаються як інструмент посилення відкритості та прозорості суду, підвищення довіри до суду з боку громади, так і можливість налагодити комунікацію та взаємодію з різних питань. Наприклад, одним з постійних питань зустрічей була ситуація з Татарбунарським районним судом (недостатність суддів, неналежне приміщення та технічні умови). Всього протягом 2019 року відбулось 5 таких зустрічей.

Суддя Олександр Сметаняк під час «кави з суддею».

Також, в рамках ініціативи Громадського центру правосуддя, 6 червня 2019 року в приміщенні виконавчого комітету Білоліської сільської ради Татарбунарського району вперше відбулась виїзна неформальна зустріч судді з сільською громадою. Суддя **Олександр Сметаняк** спокійно та доброзичливо почав зустріч розповіддю про свою суддівську кар'єру, про роботу у одному з судів Донецької області. Суддя розповів також про те, як працює місцевий районний суд та про наявні проблеми з судочинством. Зокрема, суддя зазначив, що може скластися така ситуація, коли в суді залишиться два, а можливо і один суддя. Це створить проблеми для здійснення правосуддя в районі і місцевим мешканцям потрібно буде виїжджати до інших районів для отримання судового захисту. Мешканці громади розповіли про свої правові проблеми — зокрема, земельні питання, оформлення об'єктів нерухомості, взаємовідносин правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування. За словами мешканців Білолісся, приміщення Татарбунарського районного суду не відповідає стандартам. Фактично, після зведення будівлі суду на початку 1960 років, ремонт в ньому не проводилися. Приміщення суду не пристосовані для здійснення правосуддя, кабінети та підлога знаходяться у жахливому стані. Присутні на зустрічі мешканці навіть висловили своє бажання фінансово допомогти та сприяти проведенню ремонту хоча б одного з кабінетів суду.

Враховуючи значний вплив молоді у сучасному суспільстві, Громадський центр правосуддя намагався познайомити та потоваришувати місцевих школярів з районним судом. Така ідея виникла з огляду на результати опитування школярів, які вказували що більшість опитаних вважали суд каральним органом, основною метою якого є призначення покарання. Перший візит до суду було організовано в рамках проведення Всеукраїнського тижня права. 12 грудня 2018 року восьмикласники Татарбунарського НВК школа-гімназія поспілкувалися з суддею **Олександром Сметаняком**, керівником апарату суду **Надією Колеснік**, консультантом суду **Тетяною Загорняк** та секретарем районного суду Кршемінською Тетяною.

«Травнева» екскурсія школярів до суду.

18 травня 2019 року було проведено екскурсію до Татарбунарського районного суду для учнів 9-10 класів Трапівського НВК. 28 травня 2019 року до суду завітали вже старшокласники Татарбунарського НВК. Учні познайомились з роботою суду та поспілкувались з головою суду **Людмилою Семенюк** та суддею **Олександром Сметаняком**. Також під час перебування у судовій залі, діти змогли відчутти себе у ролі суддів, адвокатів чи прокурорів. Кожен, хто побував у кріслі судді, відчув ту величезну відповідальність, яку несе суддя при винесенні рішень по кожній справі, розуміючи що за кожною справою знаходиться доля людини.

ЯК ПОВОДИТИСЬ В СУДІ?

У разі порушення правил поведінки під час судового процесу, суддя може винести попередження, видалити порушника із зали судового засідання. За прояв неповаги до суду може бути накладено штраф чи застосовано адміністративний арешт.

ЯК ПІДГОТУВАТИМЯ ДО ВІЗИТУ В СУД?

Взяти документи та охайно виглядати

Взяти блокнот, аркуші, ручку та диктофон

Підготувати документи та інформацію по справі

За необхідності звернутися за правовою допомогою

У разі, якщо за якихось обставин ви не можете прибути до суду – необхідно завчасно про це повідомити.

ЯК ПОВОДИТИСЬ В ПРИМІЩЕННІ СУДУ?

Повага та ввічливе ставлення до суду та його учасників

Право на перерву в судовому засіданні

Документи через розпорядника чи секретаря (завчасно через канцелярію)

Дотримання правил безпеки (заборона алкоголю та наркотиків, вибухових предметів)

Суддям заборонено проводити зустрічі та спілкування з будь-якою зі сторін справи без участі іншої сторони та надавати будь-які коментарі стосовно справи. З організаційних питань звертайтеся до працівників апарату суду.

СТАТУС СУДДІ

ПРАВО НА ОЗНАЙОМЛЕННЯ (ОТРИМАННЯ) МАТЕРІАЛІВ

Учасник процесу може ознайомитися з матеріалами справи та аудіо-записом та отримати їх копії.

Скаргу, заяву чи клопотання можна подати до суду поштовим відправленням чи особисто через канцелярію суду. Анонімні звернення суд до розгляду не приймає.

ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ

+38(048)443-21-24
odesakvu@gmail.com
<https://www.facebook.com/tatgzp/>

Про діяльність суду та доступ до правосуддя: доступно та різними каналами.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В НЕВЕЛИКИХ ГРОМАДАХ

В офісі Громадського центру правосуддя відкрито кабінет для проведення медіації та залучено медіаторку **Світлану Гудь**. Протягом року проведено 28 сесій з конфліктних питань, з них до процесу медіації дійшли 5. Характер спорів: переважно сімейні конфлікти (поділ майна), кадрові (трудові) конфлікти, майнові конфлікти та земельні питання між сусідами. Невисока активність мешканців громади щодо отримання послуг з медіації пояснюється значним нерозумінням процесу та переваг медіації (навіть на рівні місцевих чиновників та правників).

ГРОМАДСЬКИЙ
ЦЕНТР
ПРАВОСУДДЯ
ТАТАРБУНАРИ

КАБІНЕТ МЕДІАЦІЇ

МЕДІАЦІЯ

метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації, проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб вони самі знайшли такий варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту.

РОЛЬ МЕДІАТОРА

- дає можливість почути всі сторони
- допомагає відновити порозуміння та встановити мирну комунікацію
- не представляє жодну зі сторін та не приймає жодних рішень

**СВІТЛАНА
ГУДЬ**

медіатор
Громадського центру
правосуддя

м. Татарбунари,
Центральна, 50

Якщо у Вас є спірна ситуація чи конфлікт і Ви готові до діалогу – запрошуємо до кабінету медіації!

ПОСЛУГИ БЕЗКОШТОВНІ

+38(048)443-21-24

Послуги кабінету медіації Громадського центру правосуддя

Також Громадський центр правосуддя провів низку навчань. 17 жовтня 2019 року в селі Білолісся Татарбунарського району відбувся тренінг з фасилітації конфліктів в громадах. Учасниками навчання стали 15 місцевих мешканців, переважно депутатів сільської ради та представників сільської ради, що відповідають за земельну та соціальну сферу, адміністративні послуги. Метою практичного тренінгу було визначити основні чинники напруженості та конфліктності в громаді, а також навчитись мирно й ефективно взаємодіяти. За словами **Олександра Ліпового**, голови Білоліської сільської ради, «питання вирішення конфліктів в громаді для нашого села дуже актуально. Як правило, саме до сільської ради приходять мешканці зі своїми сусідськими або сімейними проблемами, і часто питання зовсім не відносяться до нашої компетенції і відповіді на них ми не маємо».

Як відзначила **Світлана Гудь**, тренерка, медіаторка Громадського центру правосуддя в м. Татарбунари: «Люди не завжди готові відкриватись, тим більше, якщо говорити про місцеве самоврядування. Часто проблеми замовчуються, та й в переважній більшості в селах людей навіть не запитують, що їх турбує. Однак, достатньо з людьми відверто поговорити, щоб знайти живу тему в громаді і виявити проблеми, які турбують місцевих мешканців. Проведений тренінг дав змогу не просто розповісти про відновні практики, але й налагодити зв'язок з громадою, зібрати проблематику та потреби і вже надалі більш предметно працювати у впровадженні медіації в Татарбунарському районі».

Медіаторка
Громадського
центру правосуддя
Світлана Гудь

Громадський центр правосуддя в м. Татарбунари 24 вересня 2019 року провів тренінг з фасилітації конфліктів в громадах. Учасниками навчання стали 12 лідерок та 3 лідери в громаді — представники громадських організацій, бюро правової допомоги, відділу пробації, ромської організації, соціальні працівники, місцеві депутати та юрист міської ради.

Зважаючи на непоодинокі конфлікти в місцевих громадах, впровадження діалогу в суспільстві набуває важливого значення для потреб відновлення миру та профілактики розділеності суспільства.

Один з учасників тренінгу, юрист та депутат Татарбунарської міської ради **Віталій Борденюк** поділився своїми враженнями від навчання: «Дуже корисно іноді відходити від своїх професійних позицій та дивитись на конфлікт не тільки з правового поля, а й чути сторони. Дуже важко при цьому не оцінювати конфліктуючих та не розбирати хто прав, а хто винен. Це дуже важко, зважаючи на багаторічний юридичний досвід».

Як відзначила **Світлана Гудь**, тренерка, медіаторка Громадського центру правосуддя: «Діалог — це процес, до якого мають бути готові сторони конфлікту. Нашим завданням було дати першочергові основні навички для учасників, які працюють з людьми в громаді. Практично кожен день до них звертаються з питаннями, що стосуються спорів або конфліктних ситуацій в громадах. Тому важливо навчитися «обнулити» себе як спеціаліста в своїй сфері та виключити упередженість, щоб бути максимально об'єктивним в проведенні діалогу. Зуміти його змодерувати на такому рівні, щоб сторони конфлікту змогли відчувати себе в безпеці, почути один одного і вирішити питання так, щоб результатом були задоволені всі сторони».

Вперше в громаді відбулось більш тривале навчання з медіації та відновних практик в громаді. Громадський центр правосуддя в м. Татарбунари протягом 21-23 серпня 2019 року провів триденний тренінг «Базові навички медіації та відновних практик». Участь в навчанні прийняли 11 жінок та 4 чоловіки, які представляли громадські організації, органи надання безоплатної вторинної правової допомоги та пробації, місцеве самоврядування, а також практикуючі педагоги, психологи та правознавці.

Учасники тренінгу «Базові навички медіації та відновних практик»

Команда учасників та учасниць тренінгу «Базові навички медіації та відновних практик» складала 15 осіб та була сформована на конкурсній основі. Необхідно відмітити достатньо високий конкурс — організатори отримали вдвічі більше заявок на участь по відношенню до планованої кількості учасників. Важливо, що в навчанні прийняли участь ромські активісти з міста Татарбунари та Одеси, які зможуть в подальшому впроваджувати альтернативні методи вирішення спорів в ромській спільноті або в громадах, де проживає значна кількість ромів.

Загалом весь тренінг був побудований на практичних завданнях та відпрацюванні навиків роботи медіатора. Дуже багато запитань в учасників виникало щодо самої особи медіатора, оскільки навіть представники правозахисних організацій більше вважали, що медіатор це практично адвокат. Дискусії серед учасників навчання викликали і принципи оплати медіатора і чому ризиковано отримувати гонорар за роботу від сторін конфлікту та як це може вплинути на неупередженість в роботі.

В перший день навчання учасники працювали над поняттям конфлікт, розбирали його на етапи та вчилися аналізувати. Працювали над стереотипами, упередженнями та безпосередньо визначали, як вони впливають на конфліктну ситуацію. На практичних завданнях вчилися визначати, що таке стереотипи та як з ними працювати під час роботи зі сторонами конфлікту. Розбирали на практичних вправах як стереотипи та упередження призводять до дискримінації, розбирались безпосередньо що таке дискримінація.

Другий день навчання працювали вже більш практично, визначаючи позиції сторін в конфлікті, вчилися виділяти позиції та інтереси сторін в

конфлікті та вже безпосередньо працювати з інтересами, дізнались, що таке відновне правосуддя. Опрацювали такий цікавий блок, як кола правосуддя. Учасники на вправах змогли спробувати себе в ролі медіатора та вчилися ставити запитання, перефразувати, уточнювати, складати вступне слово медіатора та встановлювати перший телефонний контакт зі сторонами. Всі практичні вправи обирались з реальних ситуацій — конфліктів, що виникали в громадах Одещини, в тому числі з ознаками кримінальних правопорушень.

Третій день навчання більше опрацьовували можливості громади та її роль у відновному процесі. Зокрема, визначили можливості співпраці Громадського центру правосуддя з органами влади, правоохоронними органами, громадою та громадськими організаціями. Опрацьовували очікування громади від влади в аспекті яким чином можна співпрацювати в напрямку відновного правосуддя.

ЗАХИСТ ПРАВ ПРЕДСТАВНИКІВ ВРАЗЛИВИХ ГРУП

ПІДТРИМКА РОМСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Завдяки підтримці Громадського центру правосуддя, в м. Татарбунари створено громадську ромську організацію на чолі з жінкою-ромкою. 10 липня 2019 року, на прохання ромської спільноти міста, було проведено координаційну зустріч щодо створення місцевої ромської організації. Представниками Громадського центру правосуддя **Леонідом Семенко** та **Юлією Лісовою** було надано допомогу в підготовці статутних та реєстраційних документів, а також детально роз'яснено порядок підготовки та проведення загальних зборів. 16 липня 2019 року було проведено загальні збори, на яких 11 представників ромської громади міста вирішили створити громадську організацію і назвали її «Бахтало», що у перекладі з ромської мови означає «Щастя».

Керівниця ромської організації «Бахтало» Ольга Карай та ромський активіст Олександр Карай

Одногосно головою організації обрано **Ольгу Карай**, що є досить знаково, адже часто в ромській спільноті жінки відіграють роль лише спостерігачів. Протягом серпня 2019 року Громадським центром правосуддя за сприяння Головного територіального управління юстиції в Одеській області, надано підтримку представникам ромської організації для здійснення фінальних заходів з реєстрації організації.

ПРО-АКТИВНА РОБОТА З КЛІЄНТАМИ ПРОБАЦІЇ

Важливий ефект для клієнтів пробації дають постійні зустрічі з ними в якості наставника керівника Громадського центру правосуддя **Леоніда Семененко** (ветеран органів МВС та юстиції, користується значним авторитетом в громаді). Наприклад, на обліку у Татарбунарському секторі пробації знаходиться раніше неодноразово засуджений мешканець с. Дельжилер, який перебивався випадковими заробітками та відчував негативне ставлення місцевих мешканців. Співпрацюючи з працівниками служби пробації, представники Громадського центру правосуддя виявили, що в цього чоловіка не реалізоване право на отримання спадщини, яка залишилася від батьків.

Правові поради від Громадського центру правосуддя в районній бібліотеці.

Провівши декілька неформальних зустрічей із чоловіком, керівник Центру **Леонід Семененко** пояснив важливість реалізувати право на спадщину, адже це дасть реальний шанс змінити життя та зайнятися фермерською діяльністю. У подальшому, спільними зусиллями працівників сектору пробації та Громадського центру правосуддя, було зібрано пакет документів, які дали можливість відкрити спадкову справу та заре-

єструвати право власності на житловий будинок, присадибну земельну ділянку та дві земельні ділянки сільськогосподарського призначення.

ЗАХИСТ ПРАВ БІЖЕНЦІВ, ШУКАЧІВ ПРИТУЛКУ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

22 жовтня 2019 року Одеським окружним адміністративним судом було розглянуто позов клієнта правової радниці Громадського центру правосуддя, адвокатки Юлії Лісової проти рішення Міграційної служби України про скасування йому дозволу перебування в Україні.

Згідно з цим рішенням міграційної служби, чоловік повинен був виїхати з України протягом одного місяця. Це при тому, що він народився в Україні, все своє свідоме життя проживає в Україні, має свій власний будинок, офіційно займається підприємницькою діяльністю, сплачує податки, має родину, розмовляє українською. Нам вдалось переконати суд у незаконності дій міграційної служби. Судом скасовано вказане рішення міграційної служби, яке тягнуло за собою видворення громадянина.

Чоловік, народжений в Одеській області, частину свого дитинства провів з родиною в РФ, де у 14 років і отримав паспорт РФ. Але повернувшись в Україну, вирішив, що хоче проживати тут. Звернувшись до міграційної служби за оформленням свого перебування в Україні і не знаючи законодавства, він подав документи не на підтвердження свого громадянства за народженням, а на дозвіл перебування в Україні як іноземця. Міграційна служба надала йому такий дозвіл. Через декілька років міграційна служба «з'ясує», що цей чоловік народжений в Україні і в розумінні українських законів є громадянином України, відповідно йому необхідно оформлювати громадянство, а не дозвіл на імміграцію. Йому пропонується подати документи на громадянство.

Але з 2014 року громадянство йому не оформлюється з вини міграційної служби (документи втрачаються, клієнт вимушений подавати їх повторно, після чого вони тривалий час не розглядаються). Замість того, щоб зробити все для усунення своєї помилки, Міграційна служба приймає рішення позбавити чоловіка і того єдиного дозволу на перебування в Україні, який у нього був — скасовує йому дозвіл на імміграцію і не надає

громадянства. І, УВАГА, пропонує виїхати за межі України і в'їхати знов для того, щоб заново розпочати процедуру оформлення громадянства. Враховуючи те, що в нього скасований дозвіл на імміграцію, тобто немає законних підстав для перебування в Україні, він ймовірніше за все отримав би заборону на повторний в'їзд в Україну (де у людини родина, робота, дім). На щастя, клієнт не став виконувати «рекомендації» міграційної служби, а звернувся за правовою допомогою до Громадського центру правосуддя і як результат — залишиться в Україні разом з родиною.

CREATION AND DEVELOPMENT OF THE CIVIC JUSTICE CENTRE IN TATARBUNARY

Civic Centers of Justice — a new model for Ukraine of cooperation between the judiciary, judicial authorities and the public sector, which has been successfully implemented in many countries, including the United States of America. In December 2018, with the support of the USAID under the New Justice Program, one of the first Civic Justice Centers in Ukraine was established in Tatarbunary, Odesa region.

The Civic Justice Center was established on the basis of the local representation of the Odessa Oblast Organization of the Committee of Voters of Ukraine as a multi-functional platform (legal hub) for establishing cooperation between all state and non-governmental bodies and residents of the community on all issues of access to justice.

On 25 January 2019, the Civic Justice Centre was publicly opened during a public press conference in the media center of the Tatarbunary District Library. In addition to the Center’s team, the event was attended in particular by the judge of the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region **Oleksandr Smetanyak**, the Head of the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region apparatus, the Mayor of Tatarbunary **Andriy Glushchenko**, the Deputy Head of the Tatarbunarskyi District Council **Yuri Lapa**, the Deputy Head of the Tatarbunary District Civil Registration Office **Tatiana Shulga**, the Head of Probation Department **Alla Mukienko**, the Tatarbunarskyi City Council deputies, representatives of NGOs and local media, lawyers, civic activists and community residents.

Andriy Glushchenko, the Mayor of Tatarbunary: “Creation of the center is a significant event for us, an opportunity for community development and exercise of the right to due justice for our residents.”

Main activities of the Center:

- Diagnosing access to justice challenges in local communities;
- Coordination and development of legal aid and administrative services;
- Providing free legal assistance to vulnerable groups;

- Expert, educational and informational support to the activities of local judiciary bodies;
- Pro-active educational work with local residents;
- Implementation of mediation and peacekeeping approach.

The concept of the Center’s activities — creation of an assistant for existing players providing legal assistance in local communities and a platform that will bring together and coordinate various activities in the area of access to justice. The Civic Justice Center does not duplicate existing community services, but rather tries to make them accessible and effective. The Center also implements its own unique activity as a legal hub for the community.

Yuliia Lisova, attorney at law, legal advisor to the Civic Justice Center: “The Center’s approach is to reduce the burden on the judicial system by improving the quality of legal and administrative services in communities and legal education of people, as well as improving the efficiency and credibility of the courts”.

One of the secrets to the success of the Civic Justice Center was the presence of a trusted leader recognized by local population and local authorities. The Center is headed by **Leonid Semenenko**, a retired veteran of Ministry of Internal Affairs and Ministry of Justice and local civic activist. Leonid worked for the Ministry of Internal Affairs since 1974, and rose from the rank of an inspector of juvenile delinquents’ department to the deputy chief of the district department of the Ministry of Internal Affairs. In 1998, he resigned from the police holding the rank of lieutenant colonel. After that until 2015 he worked as the head of the district justice department, most recently — a civic activist, a representative of the Odessa regional organization of the Committee of Voters of Ukraine.

Leonid Semenenko, the Head of the Civic Justice Center: “One of the identities of the Civic Justice Center is the maximum involvement of community residents in their activities and building trust in the Center. The Civic Justice Center is located in a separate downtown building provided by city authorities. It is open to all, without the negative “karma” of the court, the police or other government agencies. We are implementing a

customer-centric approach, and this is gradually giving us community trust and recognition”.

The activities of the Community Justice Center support a wide range of public and non-state partners, including:

- Tatarbunarskyi City and District Councils;
- Tatarbunarskyi District Court of Odesa region;
- Tatarbunary Office of Legal Development Network;
- Tatarbunary Legal Aid Bureau;
- Tatarbunary District Library;
- Tatarbunary Police Department;
- Tatarbunary Probation Sector;
- Tatarbunary District Civil Registration Office.

Within one year of its activities, the Tatarbunary Civic Justice Center has already identified a unique place in the community as a legal hub with high confidence of residents and a well-established system of communication with authorities, lawyers and other legal professionals and civic activists. The Center identifies (investigates) and initiates solutions to current legal problems in the community; unites the community and local authorities to enhance access to justice; acts as a locomotive for implementation of reforms at the local level and increasing trust in the authorities (especially the judiciary); develops legal assistance and alternative dispute resolution in the community; coordinates legal issues with many responsible institutions and promotes a pro-active approach to residents.

Oleksandr Smetanyak, Judge of the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region: “The Civic Justice Center enhances residents’ awareness of access to justice, court activity and the possibility of pre-trial dispute settlement. The Center also becomes a locomotive that will promote, at local and national level, issues of judicial reform and justice development. The implementation of the Civic Justice Center in Tatarbunarskyi district (with a predominantly rural population) will provide a unique experience and multiply it in other small communities of Ukraine”.

The Tatarbunary Civic Justice Center also acts as a “provider” of community development. In particular, on 18 June 2019, the Center hosted a meeting of representatives of local authorities, court, police, representatives of the agrarian sector of Tatarbunarskyi district and the community with the UN Resident Coordinator in Ukraine Ms. Osnat Lubrani. During the meeting, the issues of city and district development, environmental issues, renewable energy, local aspects of judicial reform and police reform were discussed.

The importance of the Center’s activities as a “hub” of legal and social services can be illustrated by one day of its work. For example, on 28 January 2019, experts of the Civic Justice Center held working meetings with partners — representatives of the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region and the Tatarbunary Probation Sector; held a seminar ‘Right of minors to Judicial Protection’ with students of the Agricultural School; provided legal consultations and legal assistance to representatives of the local Roma community. The Center was also able to effectively redirect the request for social assistance and address the specific problem of a large family. During the All-Ukrainian Law Week, a student of the Tatarbunary gymnasium Andrii won the drawing competition “My Rights”. The gymnasium teachers informed the Center that the child needed medicines and medical devices that could not afford his large family with low income. The head of the Center redirected the request for assistance to the Emmanuel Charitable Foundation. As a result of this referral, within one month the Foundation provided the family not only with the required medicines and devices but also with food, clothes and coal for winter period.

One of important tasks of the Civic Justice Center’s activities was advocating for increasing the number of judges and improving conditions in the local court.

The case is that at one point the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region was heavily understaffed — out of four judges, only one judge was considering cases. One judge has neither procedurally nor physically been able to consider the existing caseload (civil, administrative and criminal cases) and their consideration was protracted. As the result — the district residents have not been receiving judicial protection and have been losing confidence in justice. Due to the lack of judges, many cases have been redirected to other courts of Odesa region. As Ms. Nadiya, a pensioner, resident of Bilolis-

sia village, Tatarbunarskyi district, underlined: “I hope I could at least make it to the court decision...”

As local attorneys point out, referral of cases to other courts of Odesa region significantly increases the cost of attorney’s services and transportation costs for their clients. For example, attorney **Serhii Dukin** described one of his cases, in which he defends a local resident. The case was redirected to the Bilhorod-Dnistrovskyi City District Court and the defendant must attend court hearings there. At present, each such trip costs him at least 1000 UAH. Such hearings can be scheduled two or three times per month. Furthermore, quite often court hearings are adjourned for various reasons.

The court premises are located on the second floor of the administrative building. The building does not equip with a ramp, while the slope of stairs is more than 60 degrees. “The absence of a ramp and Braille plates makes it almost impossible to get to our court, located on the second floor, with such dangerous stairs and inconvenient location, without assistance,” said the head of the city association of persons with disabilities Tamara Bondarenko. “This is a problem for about 500 people with disabilities and for all the elderly. We have repeatedly discussed this with representatives of local authorities and the district court. But apart from promises, we have received nothing.”

The court premises also lack rooms for detainees and detained escort officers, as well as the refreshment room. The toilet is in the yard, which also affects the safety of both citizens and defendants. The offices of the judges and court staff have not been renovated for a long time (for example, in some offices the parquet floor has been torn off). In general, the inconvenient building and lack of technical facilities create a distressing feeling for the visitors, which also affects the confidence and image of the court.

In addition, in Tatarbunarskyi district, criminal proceedings against poaching crimes cannot be properly and timely investigated, as there are no relevant certified judicial experts in the region. An example of such a situation is the investigation of criminal proceedings under Article 249 of the Criminal Code of Ukraine — illegal fishing in the waters of the National Park “Tuzlovsky lymany”.

Ihor Brynosh, the Deputy head of Odessa Regional Organization of the Committee of Voters of Ukraine, coordinator of the Civic Justice Centre: “Our vision is to develop the Civic Justice Center not only as a legal hub in the community, but also as a regional resource center and platform for access to justice. We expect that the Tatarbunary Civic Justice Center will eventually become a regional platform of the South of Odesa region for increasing the capacity of judges and court staff, lawyers, legal professionals and administrative services providers, as well as a center for developing alternative dispute resolution.”

During the expert discussion “How to make the courts closer to the people” held on 31 October 2019 in Odesa, representatives of the legal community of Odesa region discussed the problems and prospects of the judicial reform in local communities on the example of the activities of the Civic Justice Center in Tatarbunary, Odesa region. The priorities and opportunities for coordinated action of NGOs, judicial institutions, state secondary legal aid and justice bodies, as well as attorneys in the area of access to justice in small communities were jointly identified.

Participants of the discussion, organized jointly by the Odessa Regional Organization of the NGO “Committee of Voters of Ukraine” and the Odesa Court of Appeal, were attended by the chairmen and judges of the judicial bodies of Odesa region, the heads of the Main Territorial Administration of Justice and the Center for the provision of secondary legal aid in Odesa region, lawyers, legal professionals and civic activists.

Yuliia Lisova, a lawyer, legal advisor to the Tatarbunary Civic Justice Center, raised the issue of judicial innovations and a new format for community-level interaction between government agencies. In parallel, during the discussion were presented possibilities for applying the principles of “procedural fairness” and the Center’s experience in organizing informal communication of judicial bodies with the community (implementation of the “Coffee with a Judge” initiative and meetings with youth), as well as its activities on supporting the Roma community, proactive work with clients of probation and implementation of a “customer-centric” approach to community service delivery.

Leonid Semenenko, a veteran of the Ministry of Internal Affairs and Ministry of Justice, the head of the Civic Justice Center in Tatarbunary, provided information on how the lack of judges and technical conditions in courts affects access to justice in small communities. During the discussion on these issues, the example of the Shyryaivskiy District Court of Odesa region, which was left without judges at all, was also cited.

Participants of the discussion “How to make the courts closer to the people”.

Leonid Lichman, the chairman of the Malynovskiy District Court of Odesa, a judge with extensive experience, elected as a judge in 1987, stressed the importance of advocating for legislation among people and communicating with the community. “There are examples where judges schedule cases on a market day, knowing that a person participating in the trial will come from the village and consider when the last bus leaves.” It was also agreed that there would be a concerted effort to initiate the establishment of an institution of magistrates to be elected by the community and to discharge professional judges.

The head of the Regional Center for Free Legal Aid in Odesa region, **Svitlana Klishyna**, underlined: “An important area of our work is the integration of the free legal aid system in the community. We study the legal needs of communities and help not only to solve people’s legal problems, but also to get in touch with other related institutions. The Legal Aid System is also preparing for new challenges related to the agricultural land reform. “

The Head of the Legal Acts Registration Department of the Odesa Regional Office of the Ministry of Justice, **Nadezhda Shvets**, noted that one of the institutions of interaction between the community and the authorities is “public advisers” — active and indifferent people, armed with legal knowl-

edge and skills. They are closest to the population, communicate in a clear language and understand the difficulties and problems of their community.

Oleksandr Kozlov, the deputy chairman of the Bar Council of Odesa region, suggested expanding the issue and thinking about not only how to make courts closer to people, but also to make people closer to courts. “For an average person, there is a big gap between courts and trial participants”.

The judge of the Izmail City District Court of Odesa region, **Asen Adamov**, noted that when civic organizations and activists take measures to increase confidence in the judiciary, people perceive it more positively.

Summarizing the discussion, the Deputy Chairman of the Court of Appeal of Ukraine, **Andrii Drishlyuk**, noted that the active part of judges of the Odesa Court of Appeal and judges of local courts of Odesa region are cooperative and ready to innovations.

DIAGNOSIS OF ACCESS TO JUSTICE CHALLENGES IN SMALL COMMUNITIES

The Civic Justice Center in Tatarbunary has developed and practically tested a unique ‘case study’ methodology for legal issues in communities. The Center selects the most common problems from the array of legal complaints, which are further investigated as separate cases.

Case structure:

- Formulation of the legal problem of community residents (hypothesis);
- Confirmation of the problem and its individual aspects (analysis of available statistics, legal practice, surveys, focus groups, etc.);
- Formulation of recommendations for relevant state authorities, local self-government bodies, lawyers and experts;
- Formulating legal advice for community residents;
- Initiating strategic cases as an opportunity to change practice or demonstrate the futility of existing approaches to solving a problem.

During the second half of 2019, representatives of the Civic Justice Center identified and described 5 strategic cases. One of the cases concerns the

lack of proper registration of real estate in rural areas, which impedes the realization of people's property rights and the development of the community itself.

In local communities, it becomes almost traditional to buy a house without further registration. Rural residents simply hand over money to each other, write receipts, and in return receive (if available) documents that often have nothing to do with the real owner or the apartment building itself.

In addition, incorrect registration of real estate in the community causes lack of information within the community itself about its available resources. Local authorities do not have the capacity and resources to inventory real estate, deal with escheated property, and provide awareness raising campaigns in the community.

Strategic direction of influence on this problem can be holding campaigns on the proper documentation of real estate in a specific community, which would consist of several stages:

- inventory of existing real estate in the community;
- arranging documentation for real estate that can be done without court involvement;
- preparation of court cases to determine the legal status of real estate that does not have legal status.

DEVELOPMENT OF CLIENT-ORIENTED SERVICES IN THE COMMUNITY

During September — October 2019, the Civic Justice Center in Tatarbunary conducted a unique training program “High-quality Community Services” for legal, administrative and social services providers (4 modules).

The first two training modules were dedicated to client service standards and were held on 27 and 30 September 2019. The third module, “Building Community Trust,” took place on 11 October. On the example of the work of the

local city council, participants of the training developed a plan to increase the level of trust in this local government. The main conclusion of the training was: **“Trust is not in a community where everything is perfect, but where communication is timely and accessible”.**

Coordination and collaboration between different providers is also one of the key elements of a community-based effective service system. The final fourth module, which was held on 16 October as a workshop, was devoted to this question. An important result of the training program was the preparation of basic standards of community service delivery throughout the training.

Participants of the program “High-quality Community Services”

Training coach, attorney Lawyer Yuliia Lisova: “Service providers are used to talk about laws and instructions in their work, and are not used to discuss and learn aspects such as building trust in the community; introduction of communication that will be comfortable for clients; establishing coordination and cooperation among different actors; restoring their own resource status”.

BUILDING TRUST IN THE COURT IN THE COMMUNITY

Implementation of the ‘Coffee with a Judge’ initiative. Informal meetings of the Judicial Corps with the community are organized by the Civic Justice Center in view of the successful experience of the ‘Coffee with a police officer’ implemented in 2018. As a result of the ‘Coffee with a police officer’ initiative, in particular, the “Self-Defense School for Women” was launched in Tatarbunary and a position of Roma advisor was introduced at the level of the Tatarbunarskyi City Council. The first coffee with a judge meeting was held on 21 February 2019 at the Civic Justice Center in Tatarbunary. **Oleksandr Smetanyak**, a judge of the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region, spoke with a cup of coffee about the activities and problems of the court, introduction of the judicial reform, awareness and perception of the judiciary by the local residents.

Such informal meetings are seen as an instrument of enhancing the openness and transparency of the court, enhancing community confidence in the court, as well as the ability to communicate and interact on various issues. For example, one of the constant issues of the meetings was the situation with the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region (lack of judges, inadequate premises and technical conditions). The Centre has hosted 5 such meetings in 2019.

Given the significant influence of youth in today’s society, the Civic Justice Center has sought to acquaint and indulge local students with the district court. This idea arose from the results of a survey of schoolchildren, who indicated that the majority of the respondents considered the court as a punitive body whose main purpose is to impose punishment.

On 18 May 2019, the Centre organized an excursion to the Tatarbunarskyi District Court of Odesa region for students of 9-10 grades of the Trapivska school. On 28 May 2019, senior students of Tatarbunarska school visited the court. The students get acquainted with the work of the court and talked with the chairman of the court **Lyudmila Semeniuk** and judge **Oleksandr Smetanyak**.

INTRODUCING ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION IN SMALL COMMUNITIES

An office of mediation was opened in the premises of the Civic Justice Center and a mediator **Svetlana Hud** was contracted. During the year, the Centre hold 28 sessions on conflict issues, out of which 5 cases were solved. The main issues of the disputes were: mainly family conflicts (division of property), personnel conflicts (labor), property conflicts and land issues between neighbors. The low involvement of community residents in obtaining mediation services is explained by the considerable misunderstanding of the process and benefits of mediation (even at the level of local officials and lawyers).

Mediator of the Civic Justice Centre Svetlana Hud

On 24 September 2019, the Civic Justice Center in Tatarbunary held a training course on community conflict management. Participants of the training were 12 female and 3 male leaders in the community — representatives of civic organizations, legal aid bureaus, probation department, Roma organization, social workers, local deputies and a city council lawyer.

Vitaly Bordeniuk, one of the participants of the training, a lawyer and a deputy of the Tatarbunarskyi City Council, shared his impressions of the training: “It is very useful sometimes to depart from your professional positions and look at the conflict not only from the legal view, but also to hear the parties. It is very difficult, at the same time, not to evaluate the conflicting ones and decide who is right and who is guilty. This is very difficult, given many years of legal experience”.

*As noted by **Svitlana Hud**, a trainer and mediator of the Civic Justice Center: “Practically every day, these people are asked questions about disputes or conflicts in communities. Therefore, it is important to learn how to “zero” yourself as a specialist in your field and to eliminate bias in order to be as objective as possible in the dialogue. Be able to moderate it at such a level that the parties to the conflict can feel safe, hear each other and resolve the issue so that the outcome is satisfied by all parties”.*

For the first time in the community, a longer-term education on mediation and restorative practices in the community has taken place. On 21-23 August 2019, the Civic Justice Center in Tatarbunary held a three-day training ‘Basic Mediation Skills and Restorative Practices’. The training was attended by 15 participants selected on a competitive basis team. A sufficiently high competition should be noted — the organizers received twice as many requests for participation in relation to the planned number of participants.

The training was based on practical tasks and exercising of the mediator’s skills. A lot of questions from the participants arose about the mediator’s himself, as even representatives of human rights organizations believed that the role of mediator is practically similar to the lawyer’s role. Discussions among the training’s participants also raised the principles of remuneration for the mediation services and why it is risky to receive remuneration for work from the parties to the conflict and how it may affect impartiality of the mediator.

HUMAN RIGHTS PROTECTION OF VULNERABLE GROUPS

SUPPORT OF THE ROMA COMMUNITY

Thanks to the support of the Civic Justice Center, a civic Roma organization led by a Roma woman was established in Tatarbunary. On 10 July 2019, at the request of the Roma community, a coordination meeting was held to establish a local Roma organization. Experts of the Civic Justice Center **Leonid Semenenko** and **Yuliia Lisova** assisted in the preparation of the statute and registration documents, as well as explained in details the procedure for preparation and holding of the general meeting. On 16 July 2019, a general meeting was held, at which 11 representatives of the Roma community of the city decided to create a civic organization and named it 'Bakhtalo', which means 'happiness' in the Roma language.

Unanimously, **Olga Karai** was elected as the head of the organization, which is quite significant, since quite often in the Roma community women play secondary roles. During August 2019, the Civic Justice Center, with the assistance of the Main Territorial Directorate of Justice in Odesa region, provided support to representatives of the Roma organization to complete the organization's state registration.

PROACTIVE WORK WITH PROBATION CLIENTS

Constant meetings of the head of the Civic Justice Center **Leonid Semenenko** (a veteran of the Ministry of Internal Affairs and Ministry of Justice, enjoys considerable authority in the community) with probation clients as a mentor have an important effect for the latters. For example, one of the probationers of the Tatarbunarskyi Probation Sector a repeatedly convicted resident of Delgiler village had constant problems with unemployment and constantly faced negative attitude of local residents towards him. While cooperating with probation officers, representatives of the Civic Justice Center found that this man had not exercised his inheritance rights after death of his parents.

After conducting several informal meetings with the man, the head of the Center, **Leonid Semenenko**, explained the importance of realizing the right to inheritance, as it would give a real chance to change his life and start

his own business — farming. Subsequently, through the joint efforts of the probation sector and the Civic Justice Center, the man was able to gather all necessary documents which enabled the opening of a hereditary case and further registration of ownership of a private house, three land plots, including agricultural land plots for farming.

PROTECTION OF THE RIGHTS OF REFUGEES, ASYLUM SEEKERS AND STATELESS PERSONS

On 22 October 2019, the Odesa District Administrative Court considered a lawsuit filed by a client of the Civic Justice Center represented by attorney Yuliia Lisova against the decision of the Migration Service of Ukraine to revoke his permanent residency in Ukraine.

According to the decision of the Migration Service, the man had to leave Ukraine within one month. This was despite the fact that he was born in Ukraine, has been living all his conscious life in Ukraine, has his own house, has been officially engaged in business, payed taxes, has family, speaks Ukrainian. The Center was able to convince the court of the illegality of the Migration Service decision. The court reversed the decision of the Migration Service, which entailed the man's deportation.

Одеська обласна організація ВГО «Комітет виборців України»

ГРОМАДСЬКИЙ ЦЕНТР ПРАВОСУДДЯ: ПЛАТФОРМА ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В ГРОМАДІ

Книга видана українською та англійською мовою в друкованому та електронному варіанті, розповсюджується безкоштовно.

Будемо щиро вдячні за відгуки, побажання, рекомендації стосовно вміщених у виданні матеріалів, які Ви можете направити поштою на адресу 65023, Україна, м. Одеса, а/с 209, або на електронну адресу odesakvu@gmail.com

Підписано до друку 07.11.2019
Тираж — 1500 примірників. Друк — СПД Майстер.